

IQBOL MIRZONING “BONU” ROMANIDA TAQDIR SINOVLARIDA SINALGAN SABR-TOQAT YOXUD BONUNING BOSHIDAN KECHIRGANLARI

Mahliyo Xudoyberdiyeva Ilhomjonovna

Buxoro davlat universiteti filologiya va tillarni o‘qitish fakulteti:

o‘zbek tili yo‘nalishi 6.1 uzb 21-guruhi talabasi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada o‘zbek qizi - Bonuning boshidan ko‘rgan-kechirganlari, taqdir sinovlarida sinalgan sabr-bardoshi, metin irodasining bugungi zamon kishisining har biriga o‘rnak bo‘lishi haqida so‘z boradi.

Kalit so‘zlar: Taqdir, obraz, telegramma, suyanchiq tog‘, qiyinchiliklar, sof muhabbat, matonat.

Zamonaviy o‘zbek adabiyotida o‘z o‘rniga ega ijodkorlarimizidan biri ustoz-Iqbol Mirzo ijodi sermahsul. Uning she‘rlari o‘ziga xos nozik tuyg‘ular, milliy bo‘yoqlar, o‘zbekona ohang va falsafa bilan yo‘g‘rilgan. Ham nasrda, ham nazmda barakali va betakror ijod na‘munalari bilan kitobxonlar e‘tiborini qozongan. Ayniqsa, 2016-yilda yozib tugatilgan "Bonu" romani hayotiy voqealarga asoslanganligi va uslubning ravonligi bilan kitobxonlar mehrini qozongan. Undan keyin yaratgan Samarqand sayqali“ (2016), „Alisherbek va Husayn“ (2021), „Usmon Nosir“ (2022) pyesalari sahnalashtirilgan. Asarlari rus, tojik, turkman tillarida nashrdan chiqqan. O‘zbek adabiyotida ayol obrazi bosh qahramon sifatida gavdalantirilgan asarlar bir qancha bo‘lib, Zulfiya Qurolboy qizi ham bu mavzuda samarali ijod qilib kelmoqda. Ayol obrazini ochib berish mushkul. Chunki ayollarning ichki olami, fikr-o‘ylarini to‘liq ko‘rsatib berish yozuvchidan katta mahorat talab qiladi. Iqbol Mirzo "Bonu" romanini yaratishda o‘ziga xos qochirimlardan, o‘xshatishlardan, to‘rtliklar-u

gʻazallardan parcha qoʻllaydi. Voqealar rivoji ham bir tekisda ketmaydi. Tugun va yechim mahorat bilan ifodalanadiki, bu kitobxonni asar mutolaasiga diqqat bilan berilishni taʼminlaydi. Abdulla Qodiriy ham "Oʻtkan kunlar" romanini yozishda shu uslubdan foydalangan. Epistolyar uslubda yaratilgan ushbu romanda Bonu ismli qiz asar markazida turadi. Yozuvchi shu birgina qizning taqdiri misolida butun jamiyatdagi koʻplab insonlarning ravish-raftorini bor boʻyi bilan koʻrsatib beradi. Asarga aynan Bonu deya nom qoʻyilishidan sabab, buxorolik bir Bonu ismli qizning boshidan koʻrgan-kechirganlarini telegramma orqali joʻnatgan maktublari asosida yaratilganligi uchundir. Bonu soʻzining maʼnosiga toʻxtaladigan boʻlsak, Bonu (unvon) — 1) yuqori tabaqaga, aslzodalarga mansub boʻlgan ayollar unvoni, xonim; 2) forstojik tillarida gaplashadigan xalqlar hamda turkiy xalqlarda ayollar ismiga hurmat yuzasidan qoʻshib ishlatiladigan soʻz¹ degan maʼnolarni anglatadi. Asar voqealari toʻrtinchi avgust kuni Bonuning yozuvchiga kechki telegrammani joʻnatishi bilan boshlanadi. Hali yosh boʻlsada hayot "qozonida qaynab", turfa xil sinovlar-u musibatlarni boshidan kechirgan bir jabrdiyda- Bonu maslahat soʻrab yozuvchiga telegramdan murojaat qiladi. Negadir shu kitobni oʻqisam Abdulla Oripovning ushbu misralari xayolimda gavdalanaveradi:

Sahro soʻqmogʻida boshin egib jim

Bir kimsa ketmoqda, bilmasman, u kim?²... Armon toshdek zil boʻlgani uchun ham dil tubiga choʻkadi deydilar...Toshlari togʻdek qalashib ketgan yurakni nima deb atash mumkin? Tosh yurak deymizmi ? Inson shu tariqa bagʻritoshga aylanadimi?³ Bonuning tarbiyasida Mir Arab madarasasi tuprogʻini oʻn yil yalab, ilmi komil boʻlgan boʻlgan maʼrifatli moʻmin inson-bobosining oʻrni boʻlakcha edi. Bobosining taʼsiri ostida yoshligidanoq Allohning kalomini va hadisi sharifni tinglab, goho Xoʻjamnazar Huvaydo gʻazalarini oʻqib, yodlab ularning sehr-u jozibasidan bahramand boʻlib ulgʻayadi. "Muhabbatdan muhabbat boʻldi paydo"¹ deganday, Bonuning bola chogʻidanoq qalbida kitobga muhabbat uygʻonadi. Hayotining asosiy mazmuni mutolaa boʻlgan sofdil qizning hayotini qaygʻu bulutlari qoplaydi. Avval

¹ Lutfiy

bobosidan, keyin dadasidan ayriladi. G'am kelsa qo'sha-qo'sha deganlariday go'zal Bonu pes kasaliga chalinadi. Inson bolasi eng og'ir damlarida sevikli insonlariga suyanadi. Biroq Bonuning suyanchiq tog'i qulab tushadi, sevgilisi Olmos uni tashlab ketadi. Opalarining undan o'zini olib qochishi, yakka-yu yagona akasi Mirxond ham yangasining gapiga kirib u bilan tortishib qolishi, oliygohda talabalarning turli xil gap-so'zlari, jirkanib qarashlari unga katta ruhiy zarba yetkazadi. Bu darddan qutulish uchun har bir "maslahatgo'y" bergan maslahatlarga amal qilib ko'radi, qilmagan ishi, tutmagan yo'rig'i qolmaydi. Nachora, Allohdan kelganiga bo'ysunmasdan ojiz bandasining na iloji bor deb taqdirga ko'nishga majbur bo'ladi. O'zi bitirgan maktabda o'qituvchilik qiladi. Har bir zamonda ham adolatparvar hech kimga yoqmaganidek, bu yerda ham uzoq ishlay olmay ishni tashlab ketadi. Bonu qishlog'iga sig'may qoladi. Cho'lpon ta'biri bilan aytadigan bo'lsak, "Ko'ngil boshqa narsa-yangilik qidiradir" deya Bonu ham Moskvaga tog'asining yoniga ishlashga ketadi. Onasining "ishonchli" deya yoniga yuborgan tog'asining ko'rsatgan noma'qulchiliklaridan hafsalasi pir bo'lgan Bonu u yerdan bosh olib chiqib ketadi. Moskvadalik paytida ko'plab qiyinchiliklarga duch keladi, ammo har qanday holatda ham iymonini, iffatini yo'qotmaydi. Dilbarxon "osongina" pul topishga chorlaganda yonida bir tiyini qolmagan bo'lsa-da, ayollik sha'ning toptalishiga yo'l qo'ymaydi. Bu hozirgi kunda noto'g'ri yo'llarga kirib ketayotgan ba'zi qizlarimizga ibratdir. Bonuning tabiatan mehribon, kuyunchak ekanligini maktabda ijtimoiy ahvoli og'ir bo'lgan o'quvchilariga ust-bosh tarqatish jarayonida, yoki bo'lmasa lo'lilarning uyida xizmat qilayotganida garchand ular unga nisbatan yaxshi muomalada bo'lishmayotganda ham Larisaning qizchalarini o'z hayotini xavf ostiga qo'yib bo'lsa-da, qutqarib qoladi. To'g'ri, Bonuni farishta deb ham aytolmaymiz, chunki yangi yil kechasi to'yguncha ichadi. Garchi bu dadasining bergan pand-nasihatlariga xilof bo'lsada, beixtiyor qiyinchiliklardan zada bo'lgan ko'nglini yayratish uchun qiladi va bu qilgan ishi xato bo'lganligidan xulosa ham chiqaradi. Dunyo faqat qora bo'yoqlardan iborat bo'lmaganidek, Bonuga doimo qo'lidan kelgan yordamini ayamagan Shoira opa, Ikromiddin aka, Alisher, validasi uni qo'llab-quvvatlab

turishadi. Asarda chin muhabbatni anglash va qadrlash tuygʻusini hamma ham anglolmasligi, ayrim insonlarga muhabbat hafy ekanligini Olmosning razil qilmishlari timsolida koʻramiz. U Bonuning soddaligidan, sof muhabbatidan foydalanib, "fermer", "tabib", "kasal" koʻrinishlariga kirib, uning pullarini shiladi. Qilmishlari oshkor boʻlgach, zarracha uyalmaydi ham. Bonu uchun judayam qadrli boʻlgan shu bilan birga, faqatgina unga tegishli boʻlgan tilla tangalarni ishlatganda akasi ham hecham istihola qilmaydi. Hayhot!.. Bu qanday zamon? Bunday erkaklarda gʻurur degan tushuncha bormikan degan savol qiynaydi. Bu holatlarda Bonu shunchaki hech narsa qilmaydi ham, demaydi ham. Bu esa odamdan ulkan Matonat talab qiladi! Asar ...faqat bitta dogʻ qolgandir...yuragimda⁴... degan jumlar bilan yakunlanadi. Xulosa qilib aytadigan boʻlsak, insonning insonligi nimada ekanligi, mohiyat-mazmuni nima ekanligini Bonu obrazi orqali koʻramiz. Bonu kabi taqdir sinovlari oldida dovdirab qolmasdan, yaratganning har bir imtihonida sabr-matonat bilan tura bilish ham hammaning qoʻlidan kelavermaydi. Zero, Alloh sabr qilguvchilarni suyadi!

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati:

1. Oʻzbek tilining izohli lugʻati." Oʻzbekiston milliy ensiklopediyasi" Davlat ilmiy nashriyoti 1-jild. Toshkent." 312-bet
2. Abdulla Oripov. Yillar armoni. Toshkent., "Adabiyot va sanʼat" 1987.156-bet.
3. Iqbol Mirzo. Bonu. Toshkent., "Sharq" 2020.6-bet
- 4.. Iqbol Mirzo. Bonu. Toshkent., "Sharq" 2020.358-bet